

VVA ARISTAEUS,
ALUMNIVERENIGING
HOGESCHOOL
VAN HALL LARENSTEIN

MAGAZINE 2•2020

**Grondstabilisatie van
a tot z**

**'Nederland is toe aan
een nieuwe ruimtelijke
ordening'**

**Alumnus van het Jaar
Alex Datema: zoek
oplossing voor alle
landbouwproblemen**

COLOFON

VVA-A Magazine is het ledenblad van alumni-
vereniging VVA Aristaeus i.o. van hogeschool
Van Hall Larenstein.

Hoofdredactie
Ria Dubbeldam (GAW)

Redactie
Hans van den Bos, Leonie Heutinck, Mark Hendriks,
IJsbrand Velzeboer, Patricia de Vries, Edwin Vriezen

Ledenadministratie
VVA Aristaeus
Postbus 350, 6880 AJ Velp
T 026-3695725
E els.themmen@hvh.nl
www.vva-larenstein.nl
www.aristaeus.nl

Advertentieverkoop
Medialijn bv, Sandra Hepping
T 0314-763735
E s.hepping@medialijn.nl

Opzeggen lidmaatschap
Schriftelijk voor 1 december 2020.

Copyrights
Het auteursrecht berust bij de uitgever en de
auteurs. Overname van artikelen wordt
gewaardeerd, mits voorzien van een deugdelijke
bronvermelding.

Aansprakelijkheid
De uitgever en auteurs streven naar juistheid van
de informatie. De uitgever en auteurs aanvaarden
geen aansprakelijkheid voor schade die het gevolg
is van handelingen gebaseerd op onze informatie.

Bestuur VVA Aristaeus i.o
Voorzitter / Erwin van den Berg
Vice-voorzitter / Gerben Donker
Penningmeester / Michel Tol
Secretaris / IJsbrand Velzeboer
Algemeen / Ninja Blok, Paul Eugelink,
Wilco van Hout

Druk / Senefelder Misset B.V.
Vormgeving / GAW ontwerp+communicatie,
Wageningen
Oplage / 4.000
Coverfoto / TerraStab Nederland
ISSN 1879-422X

Bijzondere tijden ... en
een vernieuwd magazine

De (voorlopig) laatste ‘live’ actie van onze vereniging VVA Aristaeus i.o. zal mij altijd blijven. Medio maart – bij de start van de intelligente lock-down – reisde ik als verenigingsvoorzitter naar het Groningse Niekerk. Namens het voltallige bestuur ging ik Alex Datema huldigen als Alumnus van het Jaar 2019. Met inachtneming van alle coronavoorschriften nam hij zijn prijs in ontvangst. In de nieuwsrubriek en in het interview leest u meer over waarom onze vereniging hem in het zonnetje zet. De verkiezing van deze bijzondere alumnus bracht ons op het idee ons magazine vervoegd om te vormen tot het tijdschrift voor VVA- én Aristaeus-leden. Datema is namelijk geen afstudeerde van VHL Velp maar van VHL Leeuwarden. Met deze keuze speelt het bestuur bewust in op de aanstaande fusie tussen beide alumniverenigingen VVA Larenstein en Aristaeus.

En dus nu ligt er opeens een VVA-A Magazine van VVA Aristaeus i.o., waarmee we juist nu onze aanstaande fusie vorm en inhoud willen geven. Voor VVA-leden betekent dit magazine een voortzetting van wat ze al kennen, maar nu uitgebreid met nieuws en artikelen uit VHL Leeuwarden. Aristaeus-leden maken voor het eerst kennis met het verenigingsblad. We zijn blij dat de uitgever en redacteurs van ons magazine erin zijn geslaagd in korte tijd een prachtige nieuwe editie te maken. Verder over onze vereniging: door de coronacrisis zijn we genooddaakt onze op stapel staande activiteiten zoals excursies, lezingen (krukken-fora) en reünies uit te stellen. Zuur voor diegenen die bij de organisatie betrokken zijn en natuurlijk ook voor de deelnemers. We denken vooral aan onze leden die in de risicogroepen vallen. De wereld is opeens stukken kleiner geworden; ook een reünie of algemene ledenvergadering zit er voorlopig niet in. De coronacrisis geeft ons wel de tijd de digitale community verder op te zetten. Juist daarmee kunnen leden en nieuwe leden contact met elkaar houden. Als u interesse heeft om uw bijdrage aan een actieve community te leveren, laat het ons bureau weten. Samen creëren we nieuwe kansen. Het bestuur wenst u en de uwen het beste en vooral gezondheid en veiligheid toe.

Hartelijke groet,
Erwin van den Berg

Van links naar rechts: Gerben Donker, Paul Eugelink, Erwin van den Berg, Ninja Blok, Michel Tol en IJsbrand Velzeboer.

INHOUD • 2 • 2020

6 ‘Nederland is toe aan een stevig debat over ruimtelijke ordening’

Bernhard Hanskamps boek Gewogen Ruimte over de ruimtelijke ordening in Drenthe bevat boodschappen voor VHL’ers in heel Nederland.

9 Student Matthijs Drenth in zijn vrije tijd

De student Land- en Watermanagement werd gescout voor het Nederlands paralympisch team. Een unieke kans om in 2024 mee te doen aan de Paralympics van Parijs.

10 ‘Opleidingen kijken te weinig integraal naar de landbouw’

Melkveehouder Alex Datema, Alumnus van het Jaar 2019: ‘Het komt erop aan boeren op te leiden die weten hoe zij biodiversiteit, milieu, klimaat en landschap positief kunnen beïnvloeden.’

13 Carrière Eric van Bussel

Eric van Bussel is als programmamanager werkzaam in bodem, infrastructuur, milieu en wetgeving.

14 Stelling: ‘Groen opofferen om aan bouwvraag te voldoen’

Nederland heeft een schreeuwend tekort aan woningen. Waar moeten die komen? In de steden, op het platteland of ...?

16 Grondstabilisatie van a tot z

TerraStab van Maarten Maas is in zijn soort uniek in Nederland. Alle stappen die bij grondstabilisatie komen kijken kan het bedrijf uitvoeren.

19 Column: Coronacrisis

Levensmiddelentechnoloog IJsbrand Velzeboer geeft enkele bespiegelingen over de impact van de coronacrisis op food.

20 Het Slijpbeekpark tussen stuwwal en rivier

Door versnippering en verrommeling is de stuwwal tussen Arnhem en Oosterbeek nergens in zijn geheel te aanschouwen. Daar moet wat aan gebeuren, vindt landschapsecoloog Jeroen van Herk.

En verder:

4 VVA-A nieuws

VVA Aristaeus i.o. gaat dóór

Jouw alumnivereniging VVA Aristaeus i.o. is dit jaar met groot enthousiasme begonnen. Voor je ligt het ledenblad dat nu ook bij Aristaeus-leden in de bus valt. Een mooi begin. Maar toen kwam de coronacrisis. We waren volop bezig met een mooi en gevarieerd activiteitenprogramma met lezingen en

excursies. Helaas hebben we alle activiteiten opgeschort. Zodra het sein op groen staat, kunnen we elkaar weer fysiek ontmoeten. Intussen kun je wel van alles voor je vereniging doen. Meld je als vrijwilliger aan voor bijvoorbeeld: • het organiseren van activiteiten

- deelname in het redactieteam van het magazine/ezine en/of nieuwe website met community
- interviews voor onze uitgaven
- het schrijven van columns/blogs voor het magazine/ezine en/of nieuwe website met community

Heb je interesse of wil je meer weten? Neem contact op met Patricia de Vries, app 06 11740818 of mail patricia.devries@hvhl.nl. We wensen je een goede gezondheid en hopelijk tot gauw!

Alumnus van het Jaar 2019: toekomstboer Alex Datema

VVA Aristaeus i.o. maakt de Alumnus van het Jaar 2019 bekend: Alex Datema.

Met de verkiezing Alumnus van het Jaar belooft het verenigingsbestuur i.o. een alumnus voor zijn inzet voor het werkveld, waarmee hij/zij hogeschool Van Hall Larenstein in een positief daglicht zet. De Alumnus van het Jaar is een voorbeeld voor (nieuwe) studenten en de alumni. De Groninger melkveehouder Alex Datema, in 1988 afgestudeerd bij het Van Hall Instituut in melkveehouderij, staat volop in de schijnwerpers als boer die constructief samenwerking zoekt voor een duurzame toekomst van de landbouw. Als een van de initiatiefnemers van de Boerenraad geeft hij daar inhoud aan. De Boerenraad wil geen kortetermijnoplossingen maar een innovatieve visie waarmee in 2030 alle problemen in de agrarische sector zijn opgelost. Sinds zijn afstuderen is Datema bestuurlijk actief. Zo was hij vicevoorzitter van het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt en is hij voorzitter van BoerenNatuur, de koepelorganisatie van alle agrarische collectieven in Nederland. Na de coronacrisis hopen we meer van deze vooruitstrevende boer te horen, bijvoorbeeld tijdens een gastcollege voor

Alex Datema heeft de award in ontvangst genomen van bestuursvoorzitter Erwin van den Berg (op de achtergrond).

alumni en studenten van Van Hall Larenstein over hoe we naar een toekomstbestendige toekomst kunnen. Lees meer over Alex Datema in het interview op pagina 10.

Rentmeesters.nl bundelt kennis en ervaring zelfstandige rentmeesters

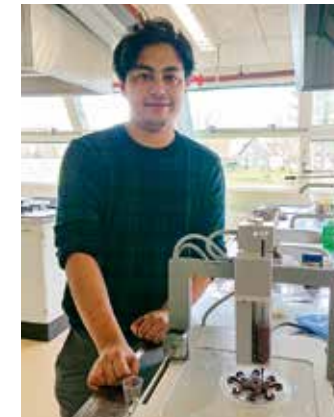
Het begon in 2017 met een idee van Paul Bakker (HBCS/IAHL, 1992) en Jack Ritsema om een platform op te richten voor zelfstandig opererende rentmeesters NVR. Om dit platform een landelijke dekking te geven benaderden zij in iedere provincie een collega-rentmeester. Inmiddels bevat de samenwerking met tien collega's zo goed, dat ze een coöperatie gevormd hebben: rentmeesters.nl is een netwerk waar rentmeesters in vol vertrouwen kennis en ervaring kunnen delen en bundelen. Zo kunnen ze huidige en toe-

komstige opdrachtgevers nog beter bedienen. Benny van Dasselaar (HBCS/IAHL, 1981), lid vanuit Gelderland: 'Een rentmeester dient als loket voor ingewikkelde vraagstukken rondom het bezit van landelijk vastgoed en alles wat ermee samenhangt. Hij ontrafelt het probleem, bedenkt oplossingen en schakelt indien nodig andere specialisten in. In onze coöperatie hebben we daarvoor de omgeving gecreëerd waar we vrij met elkaar kunnen sparren.'

3D-foodprinter biedt ongekende mogelijkheden

George Miedema en Martijn Gouma van de opleiding Food Technology trokken tijdens de open dag op hogeschool Van Hall Larenstein in Velp flink aandacht met hun 3D-footprinter. Kunstige chocoladevormen lokten middelbare scholieren naar hun tafel. Daar legden de studenten uit hoe ze voor hun afstudeerproject de veiligheid van foodprinting en 3D-printen voor thuisapplicaties hebben bestudeerd. De twee deden hun onderzoek voor het lectoraat Food Physics van lector Lizette Oldhuis. 'Er is nog weinig bekend over veiligheid van voedsel uit de printer', vertelt George. 'In ieder geval mogen er geen

eetresten achterblijven. Allergenen kunnen mogelijk allergische reacties opwekken. Daarom moet een 3D-printer goed gereinigd worden, met een wastab bijvoorbeeld. Helaas zijn die er nog niet voor foodprinters. Een duurdere oplossing is een type printer met een eigen reinigingsinstallatie.' Martijn ontwikkelde een product dat mensen met slikproblemen thuis kunnen printen: een wei-eiwit leverde in combinatie met zetmeel het gewenste resultaat. Met de 3D-printer maakte hij van de substantie een product. Beiden concluderen dat werken met een 3D-printer best ingewikkeld is. 'Er zijn veel variabelen – denk aan temperatuur van de printer en tijdsduur van verhitte – die invloed hebben op hoe het product er uiteindelijk uit komt te zien.' Ze hebben veel experimenten gedaan, bedrijven gesproken en hopen dat de 3D-foodprinter opgang maakt. In de praktijk worden ze nog vooral door grote bedrijven ingezet. Maar er liggen nog zoveel mogelijkheden, laten beiden zien. Van creatieve chocolade- of pastavormen tot medische toepassingen.

George Miedema bij de kunstig geprinte chocoladevormen.

Diever heeft nog steeds een fraai speels rafelige groene dorpsrand. foto Hans Dekker

'Rijk, neem regie op ruimtelijke ordening'

De roep om meer nationale regie op de ruimtelijke ordening groeit. Energietransitie, klimaatadaptatie, verstedelijking, extensivering van de landbouw en natuur leggen een grote druk op de beperkte ruimte. Han Meyer, hoogleraar stedenbouwkunde TU Delft, pleitte al in 2017 voor een rijksoverheid die met nieuw elan, vergelijkbaar met dat waarmee de Deltawerken tot stand kwamen, de regie neemt. In maart 2020 deden Rijksadviseur Berno Strootman en landbouweconoom Krijn Poppe van Wageningen University & Research een vergelijkbare oproep. Zonder centrale coördinatie dreigt het platteland te verrommelen. De opgaven zijn te groot en te complex om over te laten aan de decentrale overheden. Ook VHL'ers roeren zich. In deze VVA Magazine pleiten Alex Datema (pagina 10) en Bernhard Hanskamp (pagina 6) afzonderlijk van elkaar voor een rijksoverheid die haar verantwoordelijkheid neemt. Datema (melkveehouder, agrarisch bestuurder én VHL Alumnus van het Jaar 2019): 'Door corona kan de overheid weleens gaan beseffen dat je niet alles kunt decentraliseren, dat zij ook voor de inrichting van ons land weer steviger aan het stuur moet staan. Wel komt het aan op een gebiedsgerichte invulling van nationaal beleid.' Hanskamp (planoloog en auteur van *Gewogen ruimte*): 'Weet jij welke minister over ruimtelijke ordening gaat? Ze is onzichtbaar. Jongens en meisjes wat zijn we nu eigenlijk met zijn allen aan het doen, terwijl de druk op de grond zo groot is.' Landschapsecoloog Jeroen van Herk ging zelf maar aan de slag met het versnipperde en verrommelde gebied waar hij tot voor kort woonde (pagina 18).

Plan Nagtegaal aan de zuidkant van Beilen als voorbeeld van een planmatig en fraai ontworpen nieuwe dorpswijk. foto Riet Til

‘Nederland is toe aan een stevig debat over ruimtelijke ordening’

Dit jaar is het precies een halve eeuw geleden dat VHL’er Bernhard Hanskamp tijdens zijn opleiding kennismaakte met ruimtelijke ordening. Nu ligt er sinds 3 april een kloek boek: *Gewogen Ruimte*, zijn levenswerk over ruimtelijke ordening in Drenthe, maar met een boodschap voor alle VHL’ers in heel Nederland. Het is een ode aan de ontwerpers en een noodkreet voor de toekomst.

Bernhard Hanskamp. foto Riet Til

Gewogen ruimte is zijn tweede boek. Het eerste, *Bewogen ruimte* uit 2012, beschrijft de periode 1941-1970. ‘Ik had te veel voor één boek en moest noodgedwongen knippen. Het jaar 1970 was een logisch punt voor die knip. Het was een omslagpunt, de tijd van de Club van Rome. Gewogen ruimte waaraan ik sinds mijn pensioen in 2015 heb gewerkt is veel méér dan een vervolg.

Dit is mijn levenswerk. Ik beschrijf de ruimtelijke ordening van Drenthe tot 2020 en presenteer een toekomstvisie voor 2050.’ Menig Van Hall Larensteiner kan uit zijn boek waardevolle inzichten halen of inspiratie opdoen, aldus de auteur. Of je nu bij een waterschap, een adviesbureau of de overheid werkt. Het boek beschrijft hoe door een goede samenhang tussen ruimtelijke functies is te komen tot 1+1=3. Provinciale besturen wil hij meegeven dat het in de politiek aankomt op gewogen keuzes op basis van argumenten. ‘Je ziet steeds meer vluchtigheid in de provinciehoofdsteden en in Den Haag. Kijk maar naar de stikstofproblematiek. Ik geef in mijn boek heel duidelijk een diepere boodschap:

vermijd windowdressingpolitiek. Ik hoop echt dat het een politiek en maatschappelijk debat gaat uitlokken. Sowieso ben ik al uitgenodigd door het Planbureau voor de Leefomgeving.’

Tobbers

Hanskamp benoemt een twintigtal successen – Drentse toppers – en evenveel missers – Drentse tobbers. ‘Als provincie hebben we bijvoorbeeld iets heel doms gedaan met de windmolens in 2010-2011. Het idee was om het proces interactief met de omgeving aan te vliegen. In het voorontwerp stonden geen windmolens voor Oost-Drenthe aangegeven. Toen het ontwerp was vastgesteld stonden ze er ineens wel. Dit is dus het tegenovergestelde van interactief. De dorpen schrokken zich een hoedje. Hier was iets goed fout gegaan en het is niet te herstellen. Maar wat nog wel kan is de lusten en lasten evenwichtig verdelen.’ ‘Inmiddels is de eerste windmolen in de Veenkoloniën gebouwd. Laat dit even goed op je inwerken: hij is ruim 200 meter hoog. Van landschappelijke inpassing is totaal geen sprake. Mensen zijn boos. Dit is een grote tobber en zo zijn er nog een aantal te noemen. Het gaat mij er niet om het beter te weten, maar om te analyseren hoe processen zijn verlopen en welke argumenten zijn gehanteerd. Soms zijn die er niet of nauwelijks en gaat het puur om macht en geld.’

Een andere tobber betreft de infrastructuur. ‘Ga niet knutselen met een paar stukken van vier rijstroken aan de provinciale weg N34 op de Hondsrug, die nota bene is aangewezen als een Unesco-erfgoed. De verlenging van deze status kan daarmee in de lucht komen te hangen. De PS is sterk verdeeld vanwege verkeersongelukken, maar je kunt de tweebaansweg ook op andere manieren veilig maken, zie de N35, N48 en de N18.’

Toppers

Een echte topper vindt hij de Drentse natuurontwikkeling dat in een duurzaam jasje is gestoken aangaande water en bodem. ‘Al in de jaren zestig staken we onze nek uit met de Drentse Aa. Maar kort geleden heeft Brabant ons met zijn beekherstelprogramma

Het meanderende Eelderdiep in het lege natte landschap is tegenwoordig een natuur- en uitloopgebied van Eelderwolde en de stad Groningen. De nieuwe waterberging beschermt de stad rond de Martinitorren tegen overstromingen. foto Riet Til

ingehaald. In Drenthe is het een beetje stilgevallen, terwijl natuurontwikkeling heel belangrijk is voor onze werkgelegenheid en economie, meer dan landbouw waar vooral meer macht zit. Een topper is ook de drinkwaterwinning uit de schone Drentse Aa met 7 miljoen kuub water per jaar. ‘Een kwart miljoen mensen, onder meer in de stad Groningen, drinkt nu schoon water. Prachtig om te zien hoe natuur en drinkwatervoorziening mooi kunnen samengaan. Het is de enige plek in ons land waar uit een schone beek drinkwater wordt gewonnen.’ Hanskamp houdt dan ook in zijn toekomstvisie voor 2050 een pleidooi om in meer beken drinkwater te gaan winnen. ‘De tweede beek is inmiddels daarvoor in ontwikkeling: de Hunze. Daar ligt 5000 à 6000 hectare natuur rondom de beek waar we drinkwater kunnen gaan winnen. Het is zonde schoon water gewoon maar naar zee te laten stromen. Je hoeft geen profeet te zijn om te zien dat waterwinning uit beken en rivieren steeds belangrijker wordt. En dat kunnen we hier: middenin Drenthe ligt een blauw hart, waar acht beekjes ontspringen. Om ze voor drinkwaterwinning geschikt te maken is een nieuwe ronde ruilverkaveling nodig.’

Bouwen op vliegveld Eelde

Hanskamps toekomstvisie is gebaseerd op de huidige ontwikkelingen en op statenbesluiten. ‘Mijn toekomstvisie is dus niet zomaar een scenario voor infrastructuur, woningbouw, water,

landbouw en natuur. Ik bied handvatten voor een programma met een uitvoeringsagenda en een financieringsparagraaf.’ Zo heeft hij een serieus woningbouwplan opgesteld voor vliegveld Eelde, vlakbij de stad Groningen waar de woningmarkt overkookt. ‘De laatste lijnvlucht is gestopt maar elk jaar wordt er nog geld in het zeltogende vliegveld gepompt. Stop het in woningbouw! Sommige Statenleden willen er niet aan, maar het Rijk heeft zich teruggetrokken en de bruidsschat van 40, 50 miljoen is al uitgegeven.’

Achterhoekse boerenzoon

Dat Hanskamp een overallvisie op ruimtelijke ordening presenteert komt door zijn achtergrond, opleiding en grote werkervaring. Deze Achterhoekse boerenzoon begon met een landbouwopleiding en vervolgens doorliep hij de MBCS en HBCS, destijds nog in Arnhem. In zijn tweede HBCS-jaar kwam hij voor zijn vervangende dienst – die destijds bijna twee jaar duurde – terecht bij het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN) in Leersum, het tegenwoordige Alterra. ‘Hierdoor ben ik een van de weinigen die zowel vanuit de ecologie als vanuit het boerenbedrijf kan redeneren.’ In zijn hele loopbaan is dat erg waardevol gebleken. Direct na zijn afstuderen in de zomer van 1975 werd hij planoloog voor het provinciaal bestuur van Drenthe. ‘Ik heb er precies veertig jaar ofwel precies tien bestuursperiodes gewerkt

De gemeenteraad van Meppel besloot in 1971 de grachten te dempen. Het provinciaal bestuur keurde het bestemmingsplan echter af. Er ontstond een jarenlange strijd voor het behoud van deze historische grachten. Een voorbeeld van een Drentse topper. foto Hans Dekker

en zo'n twintig gedeputeerden meege-maakt, soms als adviseur van heel dichtbij. In de eerste bestuursperiode, ik was eind twintig, mocht ik mee naar Den Haag voor overleg met staatssecretaris Braks van landbouw, die toen nieuw was. Het omgaan met de politiek, de Statenleden, dat lag mij erg.' Ook met de boeren kon hij goed overweg. In de jaren tachtig was Hanskamp adviseur van een aantal ruilverkavelingscommissies. 'In totaal een stuk of tien. Ik praatte plat met de boeren. Natuurlijk hoorden ze wel een vreemd accent. Als binnenkomer bij mijn eerste ruilverkaveling in 1980 en eerste vergadering voor Diever stuitte ik op iets dat cultuurtechnisch eigenlijk niet mocht. Ik zei niet meteen 'nee' maar stelde me diplomatiek op: "Ik wil dat even terugkoppelen op het provinciehuis met iemand die groot is geworden bij een landbouworganisatie." Ze wisten dat ik niet alleen een milieu- en landschapsman was; ik had gelijk een gespreksbasis.'

Drenthe versus Noord-Brabant

Al lezend in zijn boek ontdek je de grote betrokkenheid van Bernhard Hanskamp; toch laat hij zich niet leiden door emoties. Zijn betoog baseert hij

uitsluitend op feitelijke archiefgegevens. 'Ik verkondig niet mijn mening, maar laat zien wat de Gedeputeerde en Provinciale Staten en gemeenten deden en besloten, en hoe Drenthe zich evenwichtig heeft ontwikkeld. Hier is nog rust en ruimte, in tegenstelling tot Noord-Brabant. Wat me mateloos boeit is waarom het in die twee provincies 100 procent anders is gegaan.' Hanskamp geeft zelf het antwoord: 'Drenthe heeft maar drie steden waar sinds de Tweede Wereldoorlog de bevolkingsgroei en industrie zich heeft geconcentreerd: Emmen, Hoogeveen en Assen. Dat kwam onder meer doordat we veel Haags geld kregen als economische impuls voor extra bedrijventerreinen en woningwoningen, er was veel werkloosheid. Een voorwaarde was dat we de bedrijven-terreinen en woningen moesten concentreren. Daarnaast zijn veel Drentse dorpen gekrompen. Het was een geplande krimp in de jaren vijftig van de vorige eeuw en daarna. In Brabant daarentegen moest de industrie voor een groot deel naar de dorpen worden gebracht, naar de arbeiders, de arme boerenzonen. Om de zes kilometer moest een industrie-

dorp komen, wat deels is gebeurd en waardoor overal "nieuwe industriesteden" zijn ontstaan. Verder is het buitengebied volgelopen met varkensschuren.'

Prikkels

Wat Hanskamp mist in het huidige Nederland is een visie en regie op de ruimtelijke ordening. 'Weet jij nu welke minister over ruimtelijke ordening gaat? Ze is onzichtbaar. Dat is in ons land met zoveel welvaart en ruimtelijke functies voor de grond vreemd. Dat soort prikkels zit in mijn boek: jongens en meisjes wat zijn we nu eigenlijk met zijn allen aan het doen, terwijl de druk op de grond zo groot is. Het is belangrijk om eens goed inhoudelijk te discussiëren over wat er ruimtelijk aan de hand is qua landschap, landbouw, natuur en economie. In de landbouw zal veel gaan veranderen door de stikstofcrisis en door het gebrek aan biodiversiteit. Weilanden waar geen kievit meer te vinden is, dat accepteert de maatschappij niet meer. In mijn toekomstvisie voor de melkveehouderij geef ik bijvoorbeeld aan dat er in en rond de slootvegetatie altijd vogels moeten zitten. Dat is te motiveren met het grote bedrag Brussels geld dat naar de melkveehouderij gaat. De helft van het inkomen van de melkveehouder bestond vorig jaar uit toeslagen. Dat blijft alleen overeind als de melkveehouder laat zien dat je er wat voor doet.'

TEKST RIA DUBBELDAM

Het boek Gewogen ruimte – vorm geven aan de provincie Drenthe 1970-2020-2050 is verkrijgbaar via www.inboekvorm.nl. Naast het boek gaat er na de coronacrisis ook een reizende tentoonstelling van start. In combinatie met lezingen door Bernhard Hanskamp en een film over precies 100 jaar Drentse ruilverkaveling is er een mooi pakket samengesteld om in de provincie Drenthe en daarbuiten rond te reizen. Informeer naar de mogelijkheden bij info@inboekvorm.nl.

STUDENTEN

IN HUN VRIJE TIJD

NA DE RUBRIEKEN 'GASTDOCENTEN' EN 'DOCENTEN IN HUN VRIJE TIJD' ZET DE VVA BIJZONDERE STUDENTEN IN HET SPOTLICHT. TE BEGINNEN MET MATTHIJS DRENTH.

‘Denk niet in beperkingen maar in mogelijkheden’

Het zal je maar gebeuren dat je in het zwembad wordt gescout voor het Nederlandse paralympische team. Het overkomt de 22-jarige tweedejaars student Land- en Watermanagement Matthijs Drenth. Enigszins overrompeld bedenkt hij zich toch geen moment: dit is een unieke kans om in 2024 mee te doen aan de Paralympics van Parijs.

Matthijs krijgt het advies om zich aan te melden voor een open training op Papendal. Daar wordt bekeken of hij voldoende potentie heeft voor topsport. Hij blijkt behoorlijk hard te kunnen fietsen. Inmiddels maakt hij deel uit van het para-cycling talententeam. Zijn trainingsprogramma is pittig. Als je denkt dat het vrijblijvend is, heb je het mis. Matthijs traint 12 tot 14 uur per week. Wel mag hij zelf invullen wanneer hij traint. Zijn sporthorloge registreert alles: tijdsduur, inspanning, hartslag en route.

Chronische hersenaandoening

Matthijs is geboren met de chronische hersenaandoening cerebrale parese, die een gedeeltelijke onvolledige verlamming en spierzwakte veroorzaakt. Vanaf zijn geboorte is hij aan de rechterkant spastisch en kan hij moeilijk bewegen. Van kinds af aan heeft hij fysiotherapie en mede hierdoor heeft hij zich nog redelijk goed kunnen ontwikkelen. Matthijs heeft een passie voor sport. 'Ik weet niet beter dan dat ik als jong kind al goed kon fietsen.' Hij heeft een aangepaste fiets met de versnellingen aan de linkerkant. Nooit eerder had hij gedacht aan de Paralympics; sporten vond hij simpelweg gewoon leuk om te doen. Matthijs traint doordeweeks en in de weekenden. Af en toe is er een trainingsweekend. 'Je mag daar pas aan deelnemen als je aan bepaalde criteria en doelstellingen voldoet. Als de coach vindt dat je er klaar voor bent mag je mee.' Afgelopen najaar had hij een trainingsweekend in Spanje. 'Dat was super gaaf! Je fietst in een peloton en onderweg kom je gewoon de profs tegen die er ook trainen.'

Nieuwe fiets

Momenteel fietst Matthijs op een oudere fiets met aanpassingen. Voor topprestaties heeft hij een lichtere fiets nodig. Hoewel het niet

echt in zijn aard ligt om bij bedrijven en mensen aan te kloppen voor sponsoring, kijkt hij nu toch samen met zijn coach naar mogelijkheden. Belangrijk is ook dat de school alle medewerking verleent om zijn topsportambities waar te maken. 'Mijn studieloopbaanbegeleider en decaan denken mee over hoe ik sport en opleiding kan combineren. Het plan is om een studiejaar over twee jaar uit te smeren.' De trainingen leveren niet alleen maar studievertraging op. 'Op school stelde ik eerder nog wel eens dingen uit. Nu denk ik: gewoon even knallen.' Ook later tijdens zijn loopbaan als Land- en Watermanager denkt hij dat de kwaliteiten die hij nu ontwikkelt heel nuttig kunnen zijn. Denk aan doelgericht handelen, doorzettingsvermogen en leiderschapskwaliteiten. 'Als para-cyclist kijk ik niet naar wat niet kan, maar juist naar de dingen die wel mogelijk zijn.'

Weg ernaartoe

Dit jaar wilde Matthijs zich kwalificeren voor de wereldbekerwedstrijd in Italië, maar door het coronavirus is deze wedstrijd uit de planning gehaald. 'Ik wil graag in 2024 aan de Paralympics in Parijs meedoen. Maar het is geen doel op zich, de weg ernaartoe vind ik veel belangrijker. Als blijkt dat ik morgen een ongeval krijg en moet stoppen, dan ben ik al hartstikke dankbaar dat ik dit heb mogen meemaken.'

TEKST LEONIE HEUTINCK

Wil jij Matthijs steunen? App naar 06 13255186.

‘Opleidingen kijken
nog te weinig integraal
naar de landbouw’

INTERVIEW ALEX DATEMA

Melkveehouder Alex Datema is verkozen tot Alumnus van het Jaar 2019 (zie pagina 4). Als gevolg van de coronacrisis is er geen feestelijke uitreiking van de award en het bijbehorende prijzengeld. In plaats daarvan ging de alumnivereniging VVA Aristaeus i.o. bij deze bestuurlijk actieve Groninger boer op bezoek. ‘Het komt erop aan boeren op te leiden die weten hoe zij biodiversiteit, milieu, klimaat en landschap positief kunnen beïnvloeden.’

‘Op school, bij Van Hall destijds nog in Groningen, deed ik niet veel anders dan een beetje leren en vooral veel bier drinken. Maar ik begon al wel met bestuurswerk bij het Gronings Agrarisch Jongeren Kontakt. Zolang ik boer ben, ben ik altijd bestuurlijk actief geweest. Ik heb het nog geschopt tot vicevoorzitter van het Nederlands Agrarisch Jongeren Kontakt. In het agrarisch natuurbeheer ben ik inmiddels al vele jaren bestuurlijk actief. Sinds 2017 als voorzitter van BoerenNatuur, de koepelorganisatie van de veertig agrarische collectieven in Nederland. Ik ben erfelijk belast door mijn vader! Toen onze kinderen klein waren heeft het bestuurswerk op een iets lager pitje gestaan, maar mijn vrouw zegt dat ik ook toen altijd weg was. Volgens mij viel dat wel mee.’

Duurzaam bodembeheer

Alex Datema, de vierde generatie die in Niekerk boert, staat op het erf en kijkt uit over het weidse landschap. In de lucht cirkelen vijf buizerds, in het gras rent een haas. Het gras groeit goed met het warme weer, toch staan zijn 110 melkkoeien nog wel even op stal. De zware klei is door de vele regenval dit voorjaar nogal zompig. We vragen Datema of er iets te zien is van het agrarisch natuurbeheer op zijn bedrijf. ‘Nee helaas, daarvoor is het nog te vroeg.’ Hij vertelt wel hoe hij het melkveebedrijf samen met zijn compagnon Kor van der Velde zo duurzaam mogelijk runt. ‘We zijn ervan overtuigd dat je de bodem zoveel mogelijk met rust moet laten, we vernieuwen ons grasland daarom zo min mogelijk. Het mooie van permanent grasland is dat we ieder jaar minder kunstmest hoeven te gebruiken. Eerst werd dat ingegeven door wetgeving, maar inmiddels is het ook niet meer nodig. De bodem bouwt zelf de organische stofvoorraad op, inmiddels zit die op 15 à 16 procent. Elk jaar stijgt het organische stofgehalte verder. Soms moeten we grasland vernieuwen, momenteel hebben we nogal last van muizenschade. Dan ploegen we niet, dat doen we al tien à vijftien jaar niet meer. Nieuw is dat we nu ook kruidenrijk gras gaan inzaaien.’

Anders kijken

Alweer jaren is Datema actief in agrarisch natuurbeheer. Het begon heel pragmatisch: er kwam overheids-geld voor weidevogelbeheer. ‘Mijn neef, bestuurslid van de agrarische natuurvereniging Boer en Natuur Zuidelijk Westerkwartier, zei tegen me: ‘Dat moeten jullie ook doen, want jullie hadden vroeger zoveel

weidevogels.’ Het woord ‘hadden’ stak. Het besef drong ineens door dat het beschermen van de nesten, wat ze altijd op de bperderij deden, aanzienlijk minder werk was geworden. Zijn bedrijf heeft tegenwoordig 15 van 70 hectare grasland bestemd voor weidevogelbeheer met onder andere kruidenrijk grasland en plas-dras. In de wereld van het agrarisch natuurbeheer kwam Datema in contact met mensen die hem anders leerden kijken. ‘Bij het zien van een donkergroene weide, dacht ik: ‘Goh, wat ligt het er hier toch mooi bij. Die boer heeft het netjes voor elkaar.’ Maar dan zei de ecooloog: ‘Wat een armoede hier.’ Ik kan nog steeds heel erg van een strak groen weiland genieten, maar ik weet dat het uiteindelijk niet goed is voor de biodiversiteit.’ Toen zijn neef als bestuurder bij de agrarische natuurvereniging vertrok, vond die dat Datema het maar moest overnemen. En zo werd hij voorzitter van de regionale agrarische natuurvereniging en uiteindelijk voorzitter van BoerenNatuur.

Alarmbel

Datema: ‘Inmiddels weten we wat nodig is voor weidevogelbeheer: voldoende kruidenrijk grasland, voldoende natte plekken, voldoende land dat laat wordt gemaaid en goed predatiebeheer. Daarmee kan de agrarische sector de weidevogelstand herstellen, maar er is meer geld voor nodig. Weidevogelbeheer gebeurt op te weinig plekken in Nederland.’ Wat hij vooral wil uitdragen is dat weidevogelbeheer maar één aspect is. ‘Wij kunnen zonder grutto’s in het landschap boeren. Die verdwijnende grutto’s zijn wel een alarmbel dat er iets misgaat in het ecologische systeem waarin ik boer ben. Het komt eropaan de landbouw van de afgelopen 30, 40 jaar te heroverwegen. Op school heb ik geleerd dat ik als boer zelf bepaal wat er op mijn bedrijf gebeurt, nu weet ik dat mijn bedrijf onderdeel is van het landschap en het ecosysteem. Dat bepaalt hoe ik mijn bedrijf moet inrichten. Deze visie vergt een nieuwe manier van opleiden en van leren.’

Toekomstboeren opleiden

Onderwijs en kennis, het is een onderwerp dat geregeld in zijn betoog terugkeert. ‘Kennisinstituten en opleidingen kijken nog te weinig integraal naar de landbouw. Dat geldt zowel voor Wageningen University & Research als voor hogescholen als Van Hall Larenstein. De landbouwopleidingen zitten nog teveel op het

‘Je leeft niet
alleen voor
jezelf, je hoort
ook bij te
dragen aan de
samenleving’

CARRIÈRE

Alex Datema

Opleiding

Melkveehouderij, Van Hall Instituut, 1988

Carrière

Melkveehouder sinds 1988, in maatschap 110 melkkoeien op 70 hectare permanent grasland waarvan 15 hectare weidevogelbeheer; voorzitter Gronings Agrarisch Jongeren Contact (1990-1994), dagelijks bestuurslid Nederlands Agrarisch Jongeren Contact (1997-2000), vicevoorzitter agrarische natuurvereniging Boer en Natuur Zuidelijk Westerkwartier (2009-2016), voorzitter BoerenNatuur (sinds 2016), initiatiefnemer Boerenraad (sinds 2019)

productie-denken, terwijl het erop aankomt boeren van de toekomst op te leiden. Boeren die weten hoe zij op hun bedrijf biodiversiteit, milieu, klimaat en landschap positief kunnen beïnvloeden. Mijn beeld is dat de opleidingen daar nu voorzichtig mee beginnen.’ Zijn boodschap geldt voor vrijwel alle opleidingen van hogeschool Van Hall Larenstein. In Velp ligt de nadruk op onder meer ecologie, landschapsbeheer en inrichting van het landschap en in Leeuwarden gaat het deels om landbouw en food. De uitdaging is hoe de verschillende opleidingen samen vorm kunnen geven aan natuurinclusieve landbouw. In de boerenpraktijk ziet Datema de mentaliteitsverandering op gang komen. ‘We hebben de best opgeleide boeren ter wereld. Als het ergens moet kunnen, dan is het in Nederland. Onze landbouw is echt innovatief en waarom zouden we de huidige problemen rondom biodiversiteit, milieu, klimaat en landschap niet kunnen oplossen? We moeten als boeren gewoon meer durven. Stap 1 is dat je op een deel van je bedrijf een vernieuwing uittest, stap 2 is dat je het in je hele bedrijf inpast.’

Boerenraad

En toen braken in oktober 2019 landelijk boerenprotesten uit over de stikstofregels. Trekkers stonden voor de stoep van onder meer het Groninger provinciehuis waar boeren de deur ramden. Opgekropte woede en frustratie over stikstof maar eigenlijk over nog veel meer knelpunten kwamen tot ontlading. Datema voelde zich niet door deze boeren vertegenwoordigd. Hij en andere boeren herkennen en erkennen de problemen, maar zien niets in massale acties. ‘Er is een scheef beeld ontstaan over de boerenstand en dat willen we graag recht trekken. Er is een hele groep die wel wat wil en die al bezig is. We staken de koppen bij elkaar en bedachten: we hebben een netwerk nodig om het andere geluid te laten horen. Dat werd de Boerenraad. De discussie concentreert zich vooral op stikstof, maar moet ook gaan over klimaat, biodiversiteit, landschap en milieu. Daarnaast hebben we te dealen met externe factoren als woningbouw en energietransitie. Het eerste rijtje moeten we als landbouw vooral zelf oplossen, het tweede rijtje is wat er op ons afkomt. Daar kunnen we van alles van vinden, maar als er ruimte geclaimd wordt is er maar één sector die in zal leveren, en dat zijn wij. Over dit soort zaken moeten we een gesprek voeren in plaats van over hoe we vandaag het stikstofprobleem oplossen en morgen weer een ander probleem gaan aanpakken.’ Sinds de lancering van de Boerenraad lijkt het weer stil geworden. ‘Het is niet zo dat er niks gebeurt’, reageert Datema. ‘Achter de schermen zijn we hard bezig om de raad vorm en inhoud te geven, zonder dat het een nieuwe belangenbehartigingsorganisatie wordt. Want

die zijn er al genoeg. Wij bieden een tijdelijk podium aan boeren die zich willen richten op de landbouw van 2030. Intussen zijn ook bestuurders van LTO op persoonlijke titel aangeschoven. We hadden een aantal discussiebijeenkomsten gepland, maar die gaan vanwege de coronacrisis voorlopig niet door.’

Thema’s voor landbouw 2030

Om de discussiebijeenkomsten richting te geven heeft de Boerenraad een visie opgesteld van de landbouw in 2030. De bottlenecks in de weg ernaartoe hebben ze ondergebracht in vijf thema’s: grond, kennis, keten, gebiedsgericht beleid en stimulerende wet- en regelgeving. Per thema wil de Boerenraad met boeren, overheid en maatschappelijke organisaties om de tafel. Bij grondpolitiek gaat het bijvoorbeeld over de beschikbaarheid en de kostprijs van grond. ‘Boeren moeten kunnen extensiveren om ruimte te geven aan biodiversiteit, landschap en klimaatdoelstellingen. Met de huidige grondprijzen is dat niet te realiseren.’ Kennis ziet de Boerenraad als een grote hindernis. ‘Het is er vaak wel maar het komt niet bij de boer. Die is afhankelijk geraakt van kennis die erfbetreders brengen. Dat zijn vooral mensen die producten verkopen en daarbij kennis leveren. Vertegenwoordigers gaan boeren niet leren hoe hij met minder kunstmest toekan. De overheid realiseert zich wel dat ze hun onafhankelijke voorlichting zijn kwijtgeraakt en dat er iets moet gebeuren, maar het aloude OVO-drie-luik keert echt niet terug.’ Gebiedsgericht beleid zien ze als voorwaarde voor een integrale aanpak voor 2030. ‘Groningen is een heel ander gebied dan Zeeland, Noordoostpolder of Friese Wouden. Je kunt niet voor heel Nederland één beleidsplan maken, het is maatwerk. Wel is een centrale aansturing door de nationale overheid nodig. Door corona kan de overheid weleens beter gaan beseffen dat je niet alles kunt decentraliseren. Dat zij bijvoorbeeld voor de inrichting van ons land weer steviger aan het stuur moet staan. Als landbouw hebben we ook veel behoefte aan een overheid die in de gebieden de regie neemt. Een centrale overheid die heldere kaders stelt en waar een regionale overheid invulling aan geeft.’ Het is wellicht nog even stil rondom de Boerenraad, maar zodra er weer bijeenkomsten mogelijk zijn zullen we zeker meer over het netwerk en dus ook over Datema horen. Intussen boert Datema verder met de intentie het bedrijf op den duur gezond over te dragen aan zijn compagnon. Zijn twee dochters tonen (nog) geen interesse.

TEKST RIA DUBBELDAM, FOTO’S HANS DIJKSTRA/GAW.NL

Nog voor de coronacrisis hebben we een afspraak. Wandelend door kantoorgebouw De Enk in Arnhem laat Eric van Bussel, projectmanager bij Stantec, op zes hoog zien hoe zijn werkplek eruitziet. Een aangename omgeving waar jong talent werkzaam is in milieu, bodem, afval, infrastructuur en veiligheid.

Een echt bodemmens

Hoe ben je ooit in de bodemwereld beland?

‘Als tiener wilde ik boswachter worden en zodoende kwam ik bij Larenstein. Daar ging mijn aandacht al snel uit naar de milieutechniek. Het vaststellen van grond- en grondwaterverontreinigingen en het opruimen, dat is wat echt mijn interesse had.’

Hoe was je studententijd?

‘Ik heb ervan genoten. Wij hadden een studentenhuus in Velp, bij sommigen misschien nog bekend als Animal House Irene. We organiseerden huisfeesten en waren actief als sfeerverhoger bij de vele activiteiten van Quercus.

En na je afstuderen?

‘Ik ben gaan doorstuderen aan Wageningen Universiteit. De praktische opleiding wilde ik verdiepen. Eenmaal afgestudeerd en na de militaire dienst was er een flinke dip in de arbeidsmarkt. Na vele (open) sollicitaties kon ik in West-Nederland beginnen bij een zzp-er, BMA Milieu, die zijn eerste personeelslid in dienst nam. In de allround functie hield ik me bezig met alle facetten van offreren, veldwerk, milieukundige begeleiding, rapporteren en factureren. Een fantastische tijd als adviseur/projectleider!’

Hier heb je geruime tijd gewerkt?

‘Het liep iets anders ... Na ruim 2,5 jaar kreeg mijn partner werk in Arnhem en waren we wel klaar met het drukke en hectische leven in het westen. Ik kreeg de unieke kans om voor mijn werkgever een vestiging in Arnhem op te zetten: BMA Milieu Arnhem. Het werk liep perfect en ik kon mijzelf goed in werk voorzien, maar de orderportefeuille was niet genoeg

voor uitbreiding, wat wel de bedoeling was. Samen besloten we de vestiging in Arnhem te sluiten.’

Je gaat zo te horen nieuwe uitdagingen niet uit de weg ...

‘Ik ben een pionier. Na mijn eerste baan heb ik diverse functies uitgeoefend bij verschillende bedrijven. De rode draad is bodem in combinatie met de menselijke factor. Nederland is een land van de regels en soms lijkt alles dichtgetimmerd. Maar ik vind dat we altijd moeten bekijken waar het om draait: wat willen we bereiken met al die bodemonderzoeken? De vergunningen, meldingen, protocollen enzovoort zijn geen doel op zich, het zijn middelen. Kijk naar de intentie. Graag ga ik daarover met partijen om de tafel om te bespreken hoe zaken anders en efficiënter kunnen. Telkens met in het achterhoofd: veiligheid voor onze medemens en een doelmatige inzet van de middelen.’

Zit je voorlopig goed op je huidige plek?

‘Als projectmanager/manager bodemadvies heb ik een prachtige baan met veel vrijheid. Als projectmanager zorg ik ervoor dat projecten voor enkele grote klanten binnen de afgesproken tijd, kwaliteit en het budget worden afgerond. En als manager zorg ik ervoor dat we voldoende en gekwalificeerde mensen aannemen, die op hun plek zitten en zich kunnen ontwikkelen. Hoe lang ik hier blijf is nooit te zeggen. Mocht er een nieuwe uitdaging op mijn pad komen, dan sta ik daar wellicht voor open. Voorlopig beleef ik veel voldoening aan mijn werk, het team en het bedrijf. Innovatie is mijn motto: blijf samen kijken

CARRIÈRE

Naam: Eric van Bussel
Opleiding: HBCS/IAHL, 1991; Wageningen Universiteit, 1994
Functie: projectmanager/manager bodemadvies Stantec

hoe we slimmer en sneller informatie kunnen leveren over bodemkwaliteit en veiligheid. Het samen met collega’s verder ontwikkelen van de BRK-i, de integrale toets voor de ondergrond, is een belangrijk onderdeel. En natuurlijk kennisoverdracht. De jeugd is de toekomst. Ik maak hen wegwijs in deze wereld.’

Dus we zien je dit jaar weer terug op de Carrièredag in oktober?

‘De Carrièredag op Larenstein is een thuiskomen. Jong talent aanspreken dat zich oriënteert op het werkveld, is het mooiste wat er is. Jaarlijks gaan we in gesprek met studenten. Dit jaar ben ik of anders een collega zeker weer van de partij.’

TEKST LEONIE HEUTINCK

‘Nederland moet groen opofferen om aan de bouwvraag te voldoen’

Al zal de coronacrisis ook de bouw niet onberoerd laten, huidige opgaven zullen al de maatschappij weer op stoom komt moeten worden opgepakt. Zoals het schreeuwende tekort aan woningen. We staan voor de grootste bouwopgave sinds de wederopbouw. Tot 2030 zijn ruim 1 miljoen woningen nodig. Waar moeten die komen? In de steden, waar door een verdere verdichting aanwezig groen onder beton en asfalt verdwijnt? Moeten we uitwijken naar het platteland, waardoor verstedelijkt Nederland nog verder uitdijt? Of ...?

Marieke Reijneker
• Wildlife management, VHL, 2012
• Bos- en natuurbeheer, Wageningen Universiteit, 2014
• Communicatieadviseur/persvoorlichter, Wageningen University & Research

‘De woningopgave in Nederland is groot, maar de biodiversiteits- en klimaatopgaven misschien nog wel groter. Het ligt er maar net aan door welke bril je kijkt. We leven in een klein land waar iedere vierkante meter maar één keer te verdelen is. Tenzij je als gemeente, projectontwikkelaar of woningcorporatie een groene bril opzet. Dan hoeft er helemaal geen sprake te zijn van opoffering. **Ga uit van de natuur als basis bij de ruimtelijke inrichting van ons land.** Bouw daar waar het water niet aan de lippen komt te staan, geef even verderop een stuk land terug aan de natuur, bouw natuurinclusief, ontwikkel groene steden en benut de ruimte op het water. Collega’s uit Wageningen hebben dit verhaal al geschreven: een natuurlijkere toekomst voor Nederland in 2120. Afgaande op dit toekomstbeeld leven we over 100 jaar in een groen en aantrekkelijk land, waar niemand zich zorgen hoeft te maken over een dak boven het hoofd of het krijgen van natte voeten. Tenzij je gaat wandelen door de vele venen of uiterwaarden die ons land dan rijk is.’

‘Voor de leefbaarheid en de biodiversiteit is het extreem belangrijk te voorkomen dat groen in en om de stad verdwijnt door bebouwing en infrastructuur. Natuurlijk lukt dat niet altijd, maar er zijn mogelijkheden om dit tot een minimum te beperken en te compenseren. Daarvoor is meer overheidssturing nodig dan tot nu toe is getoond. De grootste druk op de ruimte ligt in het westen van het land.

De overheid zal meer voor de regio’s moeten gaan doen (denk aan het defensiedebacle), waardoor niet iedereen naar de Randstad trekt. Blijf vooral bouwen in de stad, op reeds grijze gebieden (industrie-terreinen enzovoort), blijf kantoren omzetten in woningen, zorg dat woningsplitsing gemakkelijker wordt (door de vergrijzing wonen veel mensen alleen in een groot huis), zorg dat fiscale regels de woningverdunding afremmen (nu versterken ze die). Bouw kleinere eenheden, niet standaard eengezinswoningen. Compenseer verloren stadsgroen, bijvoorbeeld door de stad autoloos te maken, waardoor veel ruimte voor groen vrijkomt. De Nederlandse bevolking gaat op enig moment krimpen. We hoeven het met dit soort maatregelen dus maar zo’n dertig jaar uit te zingen. De volgende generaties zullen ons dankbaar zijn.’

Derk Jan Stobbelaar
• Milieuhygiëne, Wageningen Universiteit, 1990
• Lector Duurzaam Landschapsbeheer, hogeschool Van Hall Larenstein

Liesbeth van Rijsbergen
• Tuin- en landschapsinrichting, IAHL Boskoop, 1990
• Senior projectleider, adviesburo R.I.E.T

‘We missen op dit moment een goede visie op het gebied van woningbouw. Na de VINEX hebben we de grote lijnen niet meer uitgezet, terwijl er heel veel is veranderd en nog staat te veranderen. Er zijn steeds meer eenpersoonshuishoudens en huizen zijn voor jongeren onbetaalbaar. De grijze golf blijft noodgedwongen in hun eengezinswoning, omdat er geen doorstroming naar bejaardenhuizen meer is. Ik denk dat je het in de stad in de hoogte moet gaan zoeken of in de transitie van kantoren naar woningen. Ondanks dat iedere boom in de stad er één is, zijn er ook groengebieden waar je veel kan verbeteren voor de stadsnatuur of de stadsbewoner. Kijk daar of woningbouw een kwaliteitsimpuls kan geven aan het groen. **Op het platteland zou je in de krimpregio’s een kwaliteitsslag kunnen maken.** De coronacrisis leert ons dat we de mogelijkheden van thuiswerken veel beter kunnen benutten. Als de woon-werkafstand nog maar een kleine rol speelt, dan kun je in de regio’s in het noorden en zuiden prachtig en betaalbaar wonen.’

‘Nederland kampt met botsende belangen in de ruimtelijke ordening. Naast de woningbouw gaat het ook om een stikstof- en energietransitie. Allemaal individuele onderwerpen die vragen om één samenhangende visie en scherpe keuzes. Het tekort aan woningen wordt veelal op gemeentelijk niveau beoordeeld, de energietransitie wordt opgepakt in dertig klimaatregio’s via regionale energiestrategieën (RES) en de provincies stellen een stikstofbeleid op in samenwerking met de betrokken partners. Mijn antwoord op de stelling heeft vooral betrekking op de Of... **Het is zeer de vraag of grootschalige woningbouw buiten de steden onvermijdelijk is.** Gemeenten zijn geneigd stadsranden op te zoeken, terwijl in elke gemeente kansen zijn voor inbreiding en transitie van vastgoed naar woningen, al dan niet op milieukritische plekken. Dus waarom nieuwbouw als er nog sprake is van leegstand? Sloop bijvoorbeeld leegstaande panden en bouw daar iets aantrekkelijks voor terug. Dan blijft de vraag over of het besluit of een gemeente braakliggende grond moet gebruiken voor woningbouw of duurzame energieopwekking een lokale keuze is.’

Doede Wessels
• Land-, water- en milieumanagement, 2005
• Adviseur milieubeleid en strategie & partner bij DGMR

Jeroen van Doorn
• Tuin- en Landschapsinrichting, 1996
• Landschapsontwerper en biologisch groenteteler bij Duinzigt

‘De opgave voor 1 miljoen woningen tot 2030 is één van de grootste kansen die we krijgen om tegelijkertijd de fragmentatie van het landschap en de dichtslibbende steden aan te pakken. Dat kan alleen met een overheid die de regie neemt. In het ‘Panorama Nederland’ worden mooie perspectieven gegeven voor de toekomst van ons land, een optimistisch en aantrekkelijk toekomstbeeld geschetst door het College van Rijksadviseurs. Dit toekomstbeeld vraagt een stevig kader, een Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening en een ministerie dat hieraan uitvoer geeft. Inclusief een minister voor Ruimtelijke Ordening en Infrastructuur. Nederland houdt nu de adem in – het coronavirus legt onze economie stil – om straks hopelijk de draad weer op te pakken. Goed bereikbare groene gebieden en betaalbare woningen vragen om structuuringsrepen die niet los gezien kunnen worden van de bereikbaarheidsopgave. Laten we de ruimtelijke diversiteit die ons land kenmerkt bewaken en versterken, en de bouwopgave daarvoor inzetten.’

‘Met dat soort getallen ligt het al snel voor de hand om de makkelijkste weg te kiezen: bouwen in het groen. Dat moet je echt niet willen. We hebben natuur keihard nodig voor behoud van de biodiversiteit in het buitengebied. Maar groen is ook onmisbaar voor dieren en mensen in het bebouwde gebied. Groen in de stad is cruciaal voor het reduceren van hittestress. Bouwen zou je moeten doen binnen de bestaande kernen, door het maken van slimme keuzes. **Hoeveel oppervlak gaat wel niet op aan parkeren aan de straat?** Dat kan ook ondergronds. Met de veranderende samenleving moet je ook durven kiezen voor het aanpassen van je woningvoorraad. Gezinnen worden kleiner, maar we wonen allemaal in grondgebonden woningen. Waarom niet kiezen voor hoogbouw? Nieuwbouw is in beginsel altijd ongeschikt voor gebouwbewonende soorten, maar daar zijn voorzieningen voor. Groene gevels en groene daken bieden een heel ander uitzicht dan beton. Het is technisch ongetwijfeld mogelijk functioneel groene gevels te maken, met struiken en misschien wel bomen. Maar daar moet je wel voor durven kiezen.’

Jorna Arisz
• Bos- en natuurbeheer, Wageningen Universiteit, 2007
• Adviseur groen en fauna bij provincie Overijssel

Grondstabilisatie van a tot z

Grondstabilisatie is letterlijk zo oud als de weg naar Rome. De Romeinen verstevigden hun bodems al met kalk. De Via Appia is daar een mooi voorbeeld van. TerraStab Nederland begon haar werkzaamheden pas aan het begin van deze eeuw. VVA Magazine bezocht medeoprichter en VVA Aristeus-lid Maarten Maas.

Het interview begint tien minuten later dan gepland. Maas had een spoedklus in Zeewolde en kon niet precies op tijd op de interviewlocatie zijn. Een klant had hem acuut nodig voor zijn advies bij de bouw van het windmolenpark aldaar. ‘Er was een begin gemaakt met de aanleg van 8 kilometer weg op zware zeeklei’, vertelt hij, ‘maar de aanleg moest worden stilgezet vanwege de vele regen. Ze vroegen of wij een oplossing konden bedenken.’ Omdat zijn bedrijf al eerder werk voor deze klant had gedaan, wisten ze hem opnieuw te vinden.

Alles in eigen hand

Wat TerraStab zo bijzonder maakt is dat ze alle stappen die bij grondstabilisatie komen kijken zelf kunnen doen. Er is een eigen laboratorium voor analyse van grondmonsters en een ingenieursbureau voor de noodzakelijke berekeningen. ‘Nazorg doen we ook, maar als de klant het wil besteden we dat onderdeel uit. Je keurt als slager toch ook niet je eigen vlees?’ De machines worden indien nodig zelf ontworpen en er is een samenwerking met de TU

Delft voor de ontwikkeling van nieuwe cementloze bindmiddelen. ‘De klant krijgt een totaalpakket.’ Ondanks het uitgebreide netwerk en hun specifieke expertise stond zijn bedrijf tijdens de economische crisis in 2014 op de rand van een faillissement: de aanleg van infrastructuur was grotendeels stil komen te liggen. De redding kwam toen het bedrijf een groot werk op de Zeeuwse dijken binnensleepte. De uitvoering gebeurde samen met het in 2012 opgerichte collegabedrijf RvB Groep uit Harderwijk. ‘De samenwerking verliep goed, maar door de crisis had TerraStab niet kunnen investeren in materieel, iets wat minder speelde bij RvB. We hebben toen de twee bedrijven in elkaar geschoven, waarbij de naam TerraStab bleef bestaan. Harderwijk werd de hoofdvestiging, mijn eigen locatie in Beek en Donk een nevenvestiging. Afgelopen jaar hadden we weer een omzet met zes nullen.’

Ouderschapsverlof

Brabander Maas vertelt hoe hij in de grondstabilisatie is gerold. ‘Het was de

bedoeling om het bedrijf van mijn vader over te nemen, een akkerbouwbedrijf met loon- en grondverzet. Na een jaar landbouwschool in Helmond stapte ik over naar Larenstein en kwam in de grond-, weg- en waterbouw terecht. Tijdens het eerste jaar van mijn studie werd mijn vader ziek en overleed. Omdat de boerderij een eigenbedrijfsbedrijf was en ik als 18-jarige niet de financiële middelen had om het te kopen, moesten we het verkopen en ben ik gaan werken. Na een aantal aannemers kwam ik in 1988 terecht bij een waterschap, waar ik achttien jaar ben gebleven. In 2002 kon ik ouderschapsverlof opnemen. Deze vrije tijd en alle andere vrije uurtjes die ik had gebruikte ik om samen met mijn oudere broer het grondstabilisatiebedrijf op te starten. Hij deed het technische gedeelte, ik de commerciële kant. We begonnen met niks, er was geen bedrijf in Nederland dat zich fulltime met bodemstabilisaties bezighield. Banken waren huiverig om ons te financieren, ze hadden geen idee waar we mee bezig waren. We hebben in de beginjaren alles uit eigen zak betaald. De kennis van zaken en de machines haalden we uit Duitsland. Daar waren ze verder met die techniek. In 2006 was het werk bij het waterschap niet meer te combineren met het bedrijf en ben ik fulltime in de zaak gaan werken.’

Nationaal en internationaal

De klantenkring is veelzijdig. TerraStab verzorgt bermverhardingen langs landbouwwegen en was bijvoorbeeld betrokken bij de bouw van Lelystad Airport. Natuurorganisaties schakelen het bedrijf in voor de aanleg van wandel- en fietspaden. Ook zijn ze internationaal actief; er zijn projecten in Afrika en het Midden-Oosten. Zodra de coronacrisis voorbij is gaat Maarten Maas naar India. ‘Ik bezoek regelmatig buitenlandse projecten. Toch hebben we in Nederland het meeste werk. Buitenlandse projecten zijn wel goed om ervaring op te doen met bodemsoorten die we in Nederland niet hebben. In Afrika hebben we bijvoorbeeld vulkanisch zand rechtstreeks vanuit zee in een damwandconstructie gespoten. Dat is heel zout en kun je normaal nergens mee stabiliseren, maar het is ons wel gelukt. Er zijn vandaag de dag veel additieven op de markt die aan cement kunnen worden toegevoegd, waardoor de puzzolane binding nog verder verbetert. Zout maar ook organische verbindingen kunnen we zo in de bodem stabiliseren.’

Dijkstabilisatie is een vak apart en vraagt om creatieve oplossingen in het machinepark. ‘Door de taluds kunnen gangbare machines hun werk niet doen. We hebben diverse machines voorzien van rupsbanden, zodat we nu hellingen tot 38 graden kunnen stabiliseren. Dat is ook iets waar je in de uitvoering rekening mee moet houden, naast het bodemonderzoek in het lab. Andere stabilisatiebedrijven

steken daar geen energie in, wij wel. Niet voor niets staan we in onze branche in de top 3 van Nederland.’

Mineraal versus molecuul

Cement is een veelgebruikt bindmiddel voor bodemstabilisatie. Omdat bij de productie van cement veel CO₂ vrijkomt wordt er wereldwijd gezocht naar alternatieven. ‘Australië werkt aan de ontwikkeling van een geopolymeer. Maar dit staat nog in de kinderschoenen. Onder gecontroleerde omstandigheden kun je de processen redelijk sturen. De praktijk is weerbarstiger, omdat de ondergrond niet overal hetzelfde is. Met cement is dat op te vangen, omdat je verschillende monsters neemt van de grond en de dosering afstemt op de slechtste waarde. Bij een geopolymeer kan dat niet, omdat het reactieproces anders is; bij cement vindt de reactie plaats tussen mineralen, bij een geopolymeer tussen moleculen. Puur cement is inderdaad minder milieuvriendelijk,

maar als je het gedoseerd toepast en op een andere manier wel een groot milieuvoordeel kunt halen, bijvoorbeeld door de bouwtijd van een project te versnellen en het benodigde transport te verminderen, dan denk ik dat we niet zo slecht uitkomen. Maas bewaart goede herinneringen aan zijn studietijd. ‘Ik kom geregeld Larensteiners tegen. Je pikt ze er zo uit. Het zijn ondernemende mensen.’ In zijn bedrijf zijn ze ook van harte welkom. ‘We zoeken nog een projectbegeleider. Bodemtechnische kennis is een absolute must voor ons vak, klantgerichtheid en leidinggevende kwaliteiten horen daarbij. Natuurlijk is er ook de projectadministratie en -voorbereiding en in voorkomende gevallen moet je voor kortere of langere tijd naar het buitenland. Als ze me bellen vertel ik ze graag wat we allemaal doen.’

TEKST EDWIN VRIEZEN
FOTO'S TERRASTAB

Naam Maarten Maas, TerraStab Nederland BV
Vestiging Harderwijk (hoofdkantoor, laboratorium en ingenieursbureau) en Beek en Donk (nevenkantoor en werf)
Medewerkers 15-20 (incl. flexibele schil)
Opleiding MBCS-A Land- en Watermanagement, 1984

Joost Kreijn, vestigingsmanager BTL Realisatie, vestiging Venray.

Beheer van bermen is een specialisme van de vestiging Venray.

Dol op uitdagingen in het groen

Als je Joost Kreijn hoort praten over klimaatadaptatie, circulariteit, ecologisch beheer en de zelf ontwikkelde ‘aaltjesmachine’ (die engerlingen in sportvelden biologisch bestrijdt door de juiste soort aaltjes te injecteren) verwacht je een groene opleiding. Maar nee, de vestigingsmanager van BTL studeerde management en bedrijfskunde. Daar heeft hij geen spijt van, het blijft een nuttige basis voor zijn job. De passie voor het groenvak ontdekte hij pas later.

Sinds 2018 werkt Kreijn bij BTL Realisatie, één van de drie takken van BTL (naast BTL Advies en BTL Bomendienst). Als vestigingsmanager in Venray leidt hij een team van 35 medewerkers. Direct na zijn komst maakte hij een analyse van de vestiging. Kreijn: ‘Hier staat een modern machinepark voor bermbeheer én voor het beheer van sportvelden. Juist vanwege veranderende wet- en regelgeving en maatschappelijk bewustzijn zie ik mooie kansen voor deze specialismen. Daarnaast hebben wij veel ervaring in aanleg- en onderhoudsprojecten. Daar hebben we voor de toekomst vier pijlers van gemaakt.’

Processen

Kreijn is zowel met processen als met inhoud bezig: ‘Groene thema’s vind ik zeer interessant, maar mijn kwaliteiten liggen op een ander vlak. Ik volg voortdurend wat er speelt, in de maatschappij en in de markt. In de snel veranderende wereld probeer ik ons bedrijf in een goede positie te brengen. Mijn rol is het initiëren van concepten en die verder te brengen tot concrete projecten. Het is een grote uitdaging, maar het maakt mijn werk superinteressant.’

Bermen en sport

Bermen en sport zijn specialismen van de vestiging Venray. ‘We willen onze rol bij deze werkzaamheden versterken en als kennisdrager in de markt fungeren. Dat betekent dat we veel tijd en energie besteden aan innovaties en verbeteringen.’ Het heeft al geleid tot nieuwe projecten. Bijvoorbeeld bij de gemeente Nijmegen,

waarvoor BTL alle sportvelden gaat beheren. Kreijn: ‘Wij hebben de ambitie om dat uiteindelijk pesticidevrij te doen.’ Bermen maaien doet BTL al heel lang. ‘Nieuw is dat we steeds meer overgaan op ecologisch bermbeheer. Er is echter nog geen standaard hoe dat eruitziet, omdat elke berm uniek is vanwege bijvoorbeeld verkeersveiligheid, breedte, voedselrijkdom, vocht en beschaduwning. Veel mensen zijn zoekende. Wat wij nu doen is gemeenten aan tafel brengen met ecologen en praktische mensen van ons. Samen kunnen we kennis, ervaring en gedachten uitwisselen. Dat levert tot nog toe heel goede reacties op.’ Dit jaar start BTL bij de gemeente Weert met een aantal pilots voor ecologisch bermbeheer. ‘Samen met de gemeente gaan we uitzoeken wat het oplevert.’

Werken bij BTL

Kreijn is stellig in wat hij verwacht van een afgestudeerde van hogeschool Van Hall Larenstein: ‘Passie!’ Vervolgens ambitie en ondernemerschap. De studierichting en het vakkenpakket vindt hij van minder belang. Wat een geschikte kandidaat mag verwachten? ‘Een persoonlijk gesprek waarin we nagaan: waar sta je nu en waar wil je naartoe? Doel is te komen tot een groeimodel. Samen met collega’s van HRM bekijken we welke opleiding daarbij hoort. Wij investeren veel in ons personeel. Als iemand het talent heeft om door te groeien zijn er binnen BTL veel mogelijkheden, bij de vele Nederlandse vestigingen en zelfs internationaal (bij idverde, waarvan BTL onderdeel is).

Kijk voor meer informatie over BTL en een actueel overzicht van de vacatures op www.werkenbijbtl.nl of bel naar 0411 62 20 36.

Leren van de coronacrisis

Het coronavirus schudt de hele wereld wakker. Artsen, verpleegkundigen en zorgpersoneel staan aan vele bedden om mensenlevens te redden. Mijn grote waardering daarvoor. Als levensmiddelentechnoloog zie ik de crisis ook door mijn eigen bril: de coronacrisis heeft een grote impact op import, export en consumentengedrag. Dat leidt tot (onder andere) de volgende bespiegelingen.

Het is niemand ontgaan: mensen zijn massaal aan het hamsteren geslagen. Het is onbegrijpelijk waarom wc-papier de supermarkt uitvliegt en er bij de groenteboer in mijn dorp geen kip meer komt. Juist dáár moeten we naartoe: vitamines vormen de basis van een gezond afweersysteem.

De coronacrisis betekent mogelijk het einde van de cruise-industrie. Veel havenautoriteiten weigeren deze drijvende steden met mogelijk coronapatiënten aan boord toe te laten. En welke vakantieganger durft er überhaupt nog aan boord te stappen met het risico wekenlang te worden opgesloten op een coronaschip? Bovendien: Amerikaanse schepen staan niet bepaald bekend om hun hoge hygiënestandaard. Laten we van ‘Symphony of the Seas’, het grootste cruiseschip ter wereld met accommodatie voor bijna 9.000 opvarenden nu een quarantainehotel maken.

Mogelijk zien we nu ook het einde van de Chinese restaurants. In de jaren 60 van de vorige eeuw namen ze een grote vlucht, gevolgd door twee oplevingen begin van deze eeuw door de introductie van de wok- en sushiformules. De houdbaarheid van dergelijke restaurants is echter verstreken. Ze worden door slimme marketing van fastfoodketens overstemd. Fastfoodrestaurants hebben in deze tijd van besmettingsangst nu extra de wind mee met hun drive-tru-concept. De kwaliteit van het voedsel is wel voor verbetering vatbaar.

De maatschappij wordt bacteriofoob. Gaan wij de Amerikanen achterna die zich wezenloos desinfecteren? Het is niet te hopen. Gebruik sowieso niet, zodra restaurants weer opengaan, blaashandendrogers. Deze apparaten staan symbool voor een falend hygiënebeheersing: ze verspreiden als geen ander aerosolen. Neem wel een voorbeeld aan Urker vissers. Die lopen voorop als het op hygiëne aankomt. Zij geven iemand die zij ontmoeten maar één keer een hand. Daarna ben je een bekende. Een ideale HACCP-maatregel!

Resourcing risicobeheersing wordt belangrijk bij de VACCP-analyse voor voedingsmiddelenproducenten. Zo hanteert de grote blauwe supermarkt al een non-Chinabeleid voor sommige voedingsmiddelen. Naar mijn idee een terechte angst. Wij hebben ons in slaap laten sussen doordat het zo lang goed is gegaan.

IJSBRAND VELZEBOER, bezorgd voedingsmiddelentechnoloog

VHL-alumnus IJsbrand Velzeboer neemt je mee in de wondere wereld van voedselveiligheid, kwaliteitsbewaking en -borging.

Het Slijpbeekpark tussen stuwwal en rivier

Door versnippering en verrommeling is de fraaie stuwwal tussen Arnhem en Oosterbeek nergens in zijn geheel te aanschouwen. Daar moet wat aan gebeuren, vindt landschapsecoloog Jeroen van Herk. Tot voor kort woonde hij in de aangrenzende Arnhemse wijk Klingelbeek. Samen met een aantal buurtbewoners pakte hij het plan op voor een landschapspark. De Slijpbeek – ook Klingelbeek genoemd – vormt de leidraad. Hun ideaalbeeld is een recreatieve route voor wandelaars en fietsers en een ecologische verbinding voor dieren. Het plan wordt breed omarmd.

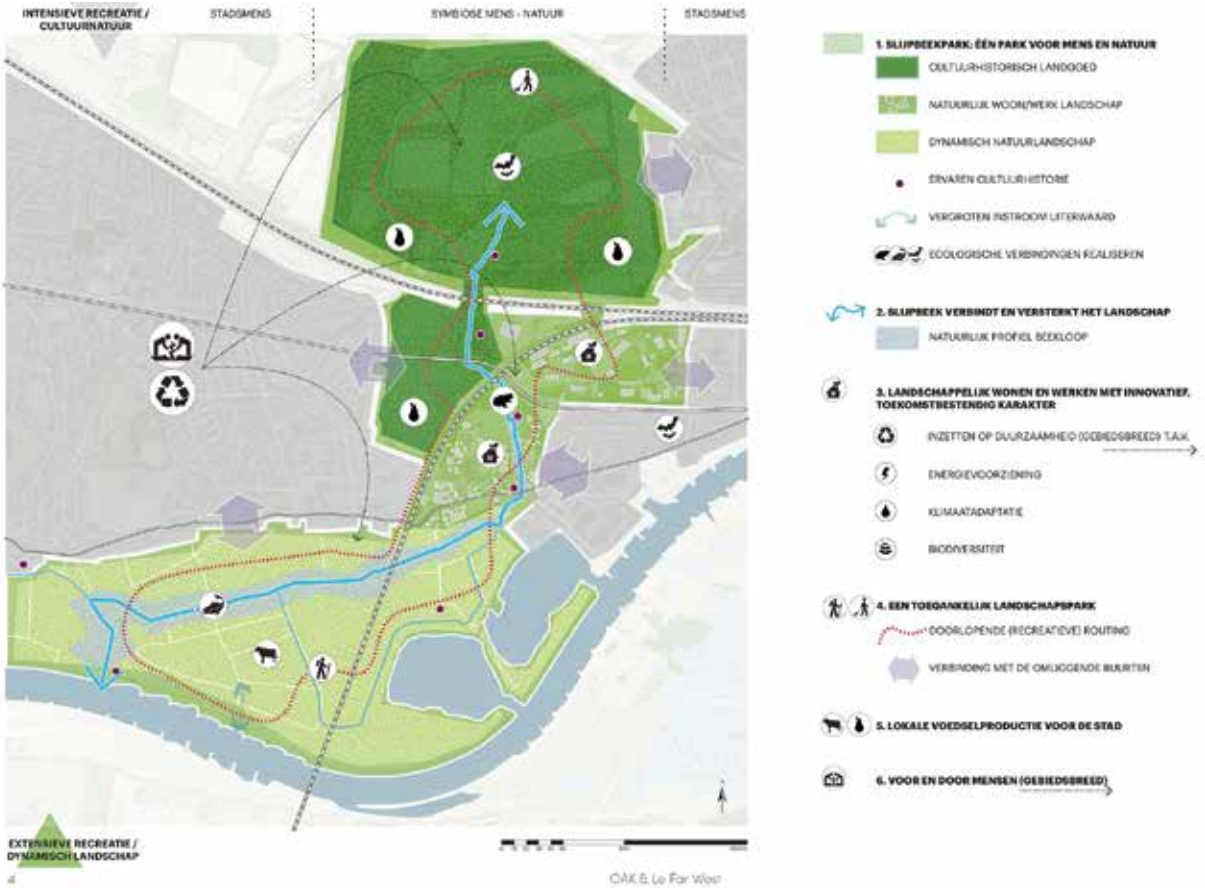
Hoeve Klein Mariëndaal op de Arnhemse stuwwal.

Het is op de fiets af en toe flink klimmen, maar het schilderachtige landschap van de stuwwal tussen Arnhem en Oosterbeek maakt veel goed. De fraaie bossen, de dramatische hoogteverschillen, de omzoomde akkerlanden, de statige oprijlaan van landgoed Mariëndaal – het klinkt afgezaagd maar je waant je in sprookjesachtige sferen. Hoe anders is dat even verderop, in de lege en gure uiterwaarden van de

Nederrijn. Knoestige wilgen trotseren de wind, het grasland van de Rosandepolder ligt er drassig bij. Over de dijk fietsen we langs het water van een voormalige zandwinplas. De houten woonboten, oude huifkarren en kleurrijke prieeltjes doen denken aan een anarchistische vrijplaats. Ten opzichte van het chique en bosrijke Mariëndaal voldoet dit gebied aan alle kenmerken van een rommelige en rafelige stadsrand.

Omheinde kantoorparken

Nergens in Nederland liggen stuwwal en rivier zo dichtbij elkaar als hier. Over slechts vier kilometer overbrugt het landschap maar liefst tachtig meter hoogteverschil. Helaas is dat nauwelijks merkbaar, vertelt landschapsecoloog Jeroen van Herk. ‘Bij de oude zandwinplas is de stuwwal in geen velden of wegen te bekennen. Als je op landgoed Mariëndaal staat heb je geen idee dat de Rijn zo dichtbij is.’

Als voormalig bewoner van de naastgelegen Arnhemse wijk Klingelbeek – tegenwoordig woont Van Herk in Amsterdam – nam hij enkele jaren geleden het initiatief om iets te doen aan het versnipperde karakter van het gebied. Wie te voet of met de fiets van de stuwwal naar de oevers van de Rijn wil, moet onder spoorwegen door, over drukke autowegen heen, via oude bedrijventerreinen en langs omheinde kantoorparken. ‘De onoverzichtelijkheid en de gebrekkige ontsluiting doen het prachtige gebied geen recht’, legt Van Herk uit terwijl we vanaf de stuwwal omlaag fietsen. ‘Daarom namen we met een aantal buurtbewoners het initiatief om dit gebied stap voor stap te transformeren tot landschapspark. Ons hoofddoel is om de Veluwe en de Rijn beter te verbinden en het landschap te openen voor zowel mens als dier.’ Het bottom-up idee voor meer samenhang kon al gauw rekenen op de steun van uiteenlopende partijen, zoals de gemeenten Renkum en Arnhem, de waterschappen Rijn en IJssel en Vallei en Veluwe, Rijkswaterstaat en de provincie Gelderland. Het adviesbureau van Van Herk – Oak Consultants in

Utrecht – en de landschapsarchitecten van Le Far West kregen de opdracht om een visie te schrijven. In hun Landschapsvisie Slijpbeekpark is een sleutelrol weggelegd voor de Slijpbeek, een spreng die vanaf de stuwwal naar de Rijn loopt maar voor het grootste deel onder de grond ligt. Tijdens onze fietstocht toont Van Herk waar de beek ongeveer zou moeten lopen. ‘In het bos kun je ’m zien als een smalle en kronkelende waterloop. Maar vanaf de Utrechtseweg is ie verdwenen. Het is onze bedoeling om de beek weer zichtbaar te maken als dé ruimtelijke drager van het landschapspark. Zodat ie kan fungeren als een recreatieve route voor wandelaars en fietsers, en als ecologische verbinding voor dieren.’

Bloemrijk landbouwgebied

Naast het beekherstel staan meer ingrepen op stapel. Langs de Rijn moet de Rosandepolder op termijn veranderen in een extensief en bloemrijk landbouwgebied waar een handjevol boeren met kleine kuddes op duurzame wijze voedsel produceert – bij voorkeur voor de omliggende wijken in

Oosterbeek en Arnhem. De polder wordt ontsloten met bewegwijzerde klompenpaden en cultuurhistorische plekken worden zichtbaar gemaakt, zoals de plaats waar ooit een middeleeuws kasteel stond. Op de stuwwal ligt de nadruk op het verbeteren van parkeermogelijkheden en het verbinden van recreatieve routes. Het maatregelenpakket wordt zoveel mogelijk gecombineerd met projecten van lokale ondernemers, zoals camping Rijnoever en de biologische veehouder die grond pacht in de Rosandepolder. Hiertoe behoort ook zorgboerderij & theeschenkerij Hoeve Klein Mariëndaal die het Gelders Landschap bestiert bovenop de stuwwal tussen Mariëndaal en Het Dorp, de beroemde door Arie Klapwijk met hulp van Mies Bouwman gestichte zorgwijk in Arnhem. We worden ontvangen door bedrijfsleider Rini Storm. ‘Wij experimenteren met biologische voedselproductie voor de stad. Op dit moment voorzien we zo’n dertig huishoudens in Arnhem van voedselpakketten. De methoden die we hanteren zijn afgestemd op de kwaliteiten van het landschap. De visie voor het Slijpbeekpark onderschrijft

onze manier van werken. Het doel om de Rosandepolder om te vormen tot een duurzaam en extensief landbouwgebied is daar het bewijs van.’ Volgens Storm zorgt de landschapsvisie ervoor dat de samenwerking met anderen gemakkelijker tot stand komt. ‘Omdat veel partijen de ambities van de visie onderschrijven komen ideeën sneller van de grond.’

Drijvende krachten

Ook aangeschoven is André Menting, projectleider Groen en Landschap van

Boven: Hoeve Klein Mariëndaal.
Midden: Rosandepolder. Onder: Woonboten op een zijarm van de Nederrijn.

de gemeente Renkum. Deze VHL-studiegenoot van Van Herk – Menting studeerde Tuin- en Landschapsinrichting (1993) – herkent wat Storm zegt. ‘Het afstemmen van projecten, het zorgen voor samenhang, het aanpakken van bestaande problemen; dat waren de belangrijkste redenen om ons achter het Slijpbeekpark te scharen.’ De brede steun betekent evenwel niet dat de voorgestelde maatregelen zomaar worden uitgevoerd. Menting legt uit dat zijn gemeente vooral een ondersteunende rol heeft, bijvoorbeeld in het verlenen van vergunningen of het aanvragen van subsidies. En terwijl waterschap Vallei en Veluwe al aan de slag is met de zuidelijke loop van de Slijpbeek – herstel van de natuurlijke loop, inrichting van ecologische oevers – houdt waterschap Rijn en IJssel zich op de vlakte. ‘Het is misschien vreemd dat beide waterschappen niet samenwerken bij het beekherstel’, licht Menting toe. ‘Maar dit is hoe het in de praktijk gaat. Een waterschap komt in actie als ze een aanleiding ziet. Aan de zuidkant was Rijkswaterstaat al bezig met werkzaamheden. Dat was voor Vallei en Veluwe reden om aan te haken – door de monding van de beek te verbreden en door te zorgen voor een ecologische verbinding voor trekvis.’

Volgens Rini Storm fungeren de eigenaren en ondernemers als drijvende krachten. ‘Wij hebben de taak om het plan levend te houden, om de overheden steeds te wijzen op de

koers die we hier zouden moeten varen.’ André Menting knikt: ‘We ondervonden dit aan den lijve toen zandwinner K3Delta plannen had om op een van de plassen woonboten te plaatsen. Omwonenden kwamen in actie en herinnerden ons eraan dat zoiets niet zou passen bij het verhaal van het Slijpbeekpark.’

Klimaatadaptieve maatregelen

Van Herk herkent de kwetsbaarheid van een visie die vooralsnog geen officiële status heeft. Desondanks, zo vertelt hij, blijkt het in de praktijk een sterk richtinggevend kader. ‘We zien dat het bij veel projecten ter tafel komt, dat er rekening mee wordt gehouden.’ Zelfs in de woningbouwplannen die belegger Amvest heeft voor bedrijventerrein De Hes, ooit onderdeel van het Kemarterrein. Waar sommige bewoners zich zorgen maken over de honderden woningen die daar moeten verrijzen, menen Van Herk en Menting dat Amvest wel degelijk inspeelt op de doelstellingen van de landschapsvisie. ‘In hun ontwerp is plek ingeruimd voor de loop van de Slijpbeek’, vertelt Van Herk. ‘En ze nemen klimaatadaptieve maatregelen, zoals het afkoppelen van de regenwaterafvoer. Bovendien verdwijnen met de komst van de woonwijk de hekken die het gebied nu volledig afsluiten. Daarmee worden landschap en stad veel beter verbonden.’

TEKST MARK HENDRIKS
FOTO'S HANS VAN DEN BOS

CARRIÈRE JEROEN VAN HERK

Jeroen van Herk studeerde Land- en Watermanagement aan hogeschool Van Hall Larenstein (1993) en deed een masteropleiding aan Wageningen University (1995). Na zijn afstuderen werkte hij als landschaps-ecoloog eerst bij Grontmij (nu Sweco) en daarna drie jaar in Barcelona. Hij bestudeert systemen als rivieren en delta's met als doel die te verbeteren ten behoeve van gezonde en duurzame leefomgevingen. Inmiddels is Van Herk partner van het door hem opgerichte Oak Consultants in Utrecht. Het voordeel van een eigen bureau is dat hij zelf bepaalt welke opdrachten hij aanneemt. ‘We hebben de vrijheid om ook werk in het buitenland te doen – niet om het geld, maar om nieuwe dingen te leren. Uiteindelijk zijn voldoening en plezier cruciaal.’

Vind toekomstbestendige bomen en planten met de TreeEbb

Klimaatbestendig vergroenen?

Het veranderende klimaat is een grote uitdaging. Om in te spelen op de eisen van de toekomst, moeten we verder vooruit denken en vanuit verschillende invalshoeken kijken naar beplanting. Een klimaatbestendig sortiment voor uw groenproject samenstellen? In de TreeEbb van Boomkwekerij Ebben selecteert u eenvoudig complete beplantingsconcepten met de juiste bomen en planten.

Toekomstbestendige bomen en planten
Treeebb.nl > Toepassing > Beplantingsconcepten > Klimaatbeplanting

ebben.nl | treeebb.nl

EBBEN
trees since 1862

Gebiedsinrichting Water & Veiligheid Infrastructuur

Blauwe Poort Laarbeek
Innovatieve waterkering en waterhuishouding

ervaren professionals, persoonlijk en betrokken
www.bwz-ingenieurs.nl

Wij zoeken jou!

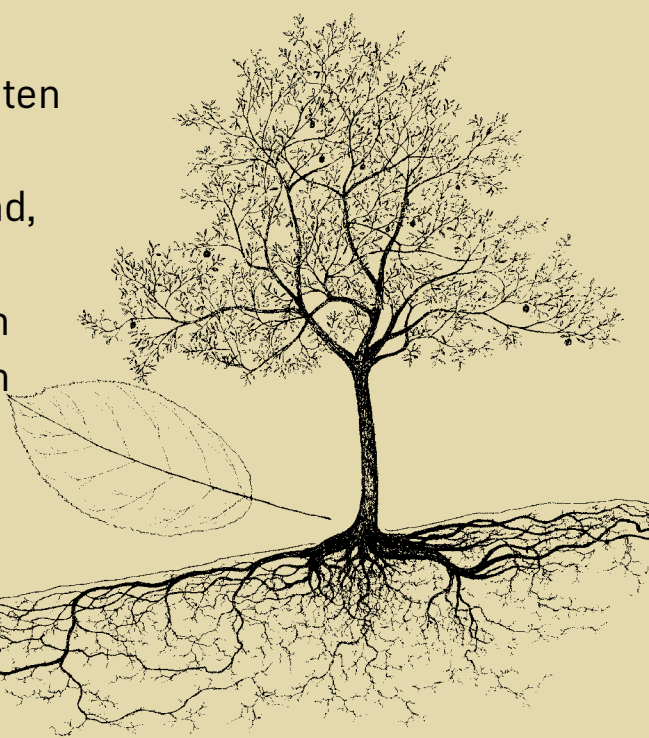
Start jouw toekomst bij de specialist in de groene buitenruimte.
Werk samen met ervaren vakmensen aan de meest bijzondere projecten.

BTL
part of idverde

www.werkenbijbtl.nl

Wat er onder onze voeten
gebeurt is ongezien,
onbekend en onbemind,
maar essentieel voor
iedereen die werkt aan
de stadslandschappen
van de toekomst

for
A cm
C
240

ONDERGRONDS!

blauwe kamer
TIJDSCHRIFT VOOR
LANDSCHAPSARCHITECTUUR
EN STEDEBOUW

Het dossier van de lente-editie
van tijdschrift Blauwe Kamer
gaat het over de mysterieuze
wereld onder onze voeten:
'donker, fascinerend, en vol
geheimen'.

Het dossier is samengesteld
door de gasthoofdredacteurs
Petra Blaisse, Jana Crepon
en Aura Luz Melis van bureau
InsideOutside. zij gingen op
zoek naar inzichten over de
ondergronds wereld 'zodat
we hem kunnen beschermen,
voeden en verrijken,
ongeacht onder welk politiek,
economisch of cultureel regime
en in welk klimaat ons leven
zich afspeelt.'

Met verhalen over de aanpak
in Amsterdam, over de rol
van de regenworm en de
klimaatramp in de gebieden
van de permafrost. Met
bijzondere tekeningen uit de
wortelatlas, en een essay van
Louise Fresco.

Blauwe Kamer verschijnt
4x per jaar als magazine
en 8 x als e-zine.
Losse nummers: € 19,95
Abonnement: € 97,-

www.blauwekamer.nl
www.uitgeverijblauwdruk.nl